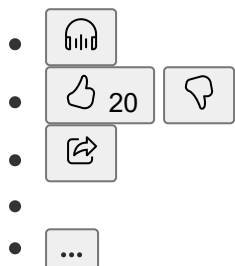

Zemřel Milan Knížák. "Dnešek považuju za katastrofu, vládnou nám komunisté," řekl v minulosti Reflexu

Sponzorováno

Příběh od Vašek Vašák

• 8 hod. •

Čtení na 9 min

S králem mániček, jak se Milanu Knížákovi kdysi přezdívalo, jsme se sešli na jeho chalupě u Mariánských Lázní. I ve svých osmdesáti letech, byl ve formě jako vřdycky a na otázku, jestli není profesionální provokatér, odpověděl: "To není provokování. Jen chci říkat to, co si myslím, a nepředstírat. Moje matka říkala, že už jsem se s 'duševní chorobou' říkat věci natvrdo narodil."

V čem vás změnilo stárnutí?

Pracovat mi stále nedělá žádné potíže, ale nějak nezvládám život. V tom vedru, které je, mě unavuje i mluvit. Nebaví mě se ani oblékat. Nejradši chodím na chalupě nahý. Není sem odnikud vidět, navíc proč by mě místní šmírovali. Už mě znají.

Vnímají vás jako příjemného člověka, nebo podivína?

Nevím, jak mě vidí teď, možná se mě trochu bojí, ale za bolševiků, kdy mě udával, kdo mohl, to tu nebylo jednoduché. Brzy poté, co jsem se sem nastěhoval, se jim doneslo, že jsem měl v Tachově soud (v roce 1973 tam byl za údajné poškozování zájmů republiky v cizině odsouzen na dva roky nepodmíněně, krajský soud v Plzni však rozsudek překvalifikoval na jeden a půl roku podmíněně; pozn. red.) a chtěli mi barák sebrat. Předešlý dům v Krásnu si zabral v době, kdy jsem byl půldruhého roku v Americe, nějaký ředitel autoškoly, komunista. Nemohl jsem nic dělat, protože jsem na něj neměl žádné papíry. Po válce se domy tady, v pohraničí, prodávaly za pivo. Mě už stál patnáct set. Ale už od roku 1973 bydlíme v Praze a na venkově pobýváme jen občas.

Stýkáte se s místními?

Sami od sebe nikam nechodíme, ale oni nás zvou. Třeba když pořádají nějakou oslavu nebo něco opékají na rožni, ale mají k nám respekt a neobtěžují nás. Chovají se slušně.

Jak vidíte uplynulých třicet let v této zemi?

Devadesátá léta, na která se dnes nadává, mi připadala krásná. Aspoň jejich první polovina. Byla plná nadšení i chyb. Dobu, v níž se chybuje, mám rád, protože se něco děje. Dnešek považuju za katastrofu, protože nám vládnou komunisté. Jak přeneseně – Babiš a další –, tak přímo tím, že se vládnutí de facto účastní. To považuju za degradaci ideálů, které jsme, alespoň někteří z nás, po roce 1989 měli.

Měli se tenkrát komunisté zakázat?

V tom to není, ale lidi mají krátkou paměť. Jsou rádi otroky, jen když se mají dobře. Český národ žil dlouho v porobě a asi se mu po ní stýská. Převzít odpovědnost za svůj život je moc práce.

Bylo vám někdy nabídnuto členství v KSČ?

Lidi kolem si stěžovali, jak jim vyhrožovali, co se jim stane, když nevstoupí do partaje, a mně to NIKDY NIKDO nenabídl. Asi od začátku věděli, že by se mnou nebylo pořízení.

Jak na vás působí vlastenectví?

Mám rád ty, kdo jsou věrni nějakému místu, nějakým idejím, kteří jsou pyšní na svoji minulost. Vlastenectví mi nevadí, pokud není agresivní a je výrazem lásky k něčemu, co je nám blízké.

Kde leží dělicí čára mezi vlastenectvím a nacionalismem?

Každá hranice mezi něčím je křehká a musí se dennodenně opečovávat. Na jednu stranu by měla být trochu neprostupná, ale současně by měla respektovat odlišnosti druhého. To bychom měli mít neustále na paměti. Hranice nejsou hradby v krajině, ale v mysli.

Odjakživa jste vůdčí typ. Zajímalo by mě, jestli jste půjčoval jako kluk dětem na písku hračky.

Myslím, že jsem v životě na písku nebyl. Anebo byl, ale nepamatuju si to. Byla válka. Vzpomínám si, jak jsme bydleli v Blovicích a každou chvíli jsme utíkali do krytu. Strejda a teta žili v plzeňské čtvrti Doubravka a bomba jim spadla přímo na barák. Naštěstí to ve sklepe přezili, vyhrabali se ven a celí černí k nám přijeli.

Kdy jste měl první větší průšvih?

Bylo to v roce 1957. Vracel jsem se v takovém kabátu s kapucí, který mi koupila matka v bazaru, a když jsem byl asi deset metrů od domu, slyším, jak na mě volají dva chlapi. Myslel jsem, že jsou to turisté a chtějí s něčím poradit. To se v Mariánských Lázních, kde jsme tenkrát žili, často děje. Tak jsem se zastavil a oni mi oznámili, že jsou z ministerstva vnitra (o jehož existenci jsem do té doby neměl ani ponětí). Zajímalo je, kam jdu. „Co je vám do toho?“ povídám. Okamžitě mě chytili za ruce a zavedli do nedalekého domu, kde měli sídlo. Nevěděl jsem, o co jim jde. Myslel jsem, že jsem se dostal do nějakého

fašistického filmu. Strašně dlouho mě vyslýchali, až mi došlo, že mě vlastně sebrali jen proto, že mám divný kabát. Podobné zkušenosti jsem pak začal mít častěji.

S policajty jste měl problém i v Rakousku, kde jste se s nimi popral. Na měsíc vás zavřeli.

V Rakousku jsem se bránil policejní zvůli, protože se chovali divně k mé holce.

Marie (manželka): Jednou mě v hospodě obtěžoval nějaký člověk, Milan ho dvakrát varoval, a když nepřestal, jen lehce do něj strčil a ten chlap letěl přes celou místnost, porážel židle a nakonec padl. Měl obrovskou sílu. Mimochodem, víte, jak jsme se seznámili? V hospodě U křížovníků. Já vešla dovnitř a usmála jsem se, pak se objevilo něco velkého, co mělo vlasy až do pasu, chytlo mě to a řeklo: „Jsi krásná. Půjdeš se mnou na Petřín?“ pak mě to posadilo vedle sebe a už mě to nepustilo. Jsme spolu čtyřicet šest let.

Pane profesore, cítíte v sobě dodnes energii?

Snad. Ale nevím si rady s budoucností. Nemám na mysli svoji, ale lidskou. Nevidím žádnou možnou vizi. Vždycky jsem byl optimista – proto jsem nikdy neemigroval a říkal si, ať emigrují oni – ale teď nevím, co se s naším světem děje. Je mi to čím dál tím méně srozumitelné. A jak mi ubývá síl, přibývá skepse.

Jak byste chtěl, aby se svět vyvíjel?

Přál bych si, aby některé osvědčené morální hodnoty platily dál. Třeba pravda.

Je pravda obecně nezpochybnitelný pojem?

Na to je obtížné odpovědět. Existuje pravda zpochybnitelná – to je ta běžně používaná, v níž se ale můžeme plést nebo neumíme věci domyslet. Možná ale existuje i pravda, která znamená nějaký nový typ skutečnosti. Něco, čemu říkáme Bůh a co je nám nepoznatelné, a to je velká část toho, co nás obklopuje. A tato neznámá entita může být pravda.

Proč si to ve svých dílech s Bohem – respektive Kristem – vyřizujete tím, že ho často zpodobňujete se srnčími parůžky na hlavě?

Protože tím vyjadřuji, že Bůh může být i mezi zvířaty. Nebo Kristus, který je součástí jeho trojjednosti. V jedné básni jsem dokonce napsal, že mravenci mají svého Krista.

Marie: Milan hledá Boha celý život.

Milan: Člověk může věřit v Boha, ale nesmí při tom ztrácet rozum. Když mi bylo osmnáct, rozhodl jsem se vystoupit z církve. Šel jsem na národní výbor, který jsem vnímal jako oficiální instituci, ale tam mi řekli, že nevědí, jak to mají udělat, protože členství v církvích není evidované. A pak je napadlo: „Víte co? Buď si myslíte, že v církvi jste, nebo v ní nejste.“ Tak jsem se napřímil a obřadně pronesl: „Od tohoto dne v církvi nejsem.“ A oni z toho byli zděšeni, protože nic podobného nezažili. Pak jsem šel do kostela k přijímání a ostentativně jsem rozkousal hostii, abych tím dal najevo, že páchám smrtelný hřích a že už s nimi nechci mít nic společného.

Měl jste tenkrát pocit, že jste to Bohovi nandal, nebo se k němu občas vracíte?

Pro mě není problém uvěřit v to, že existuje, protože je tolik věcí, o kterých nemáme sebemenší tušení. Já jen neumím věřit způsobem, který se nám předkládá. Nemám rád církevní dogmata. Uráží mě, když kněží mluví o Bohu ve frázích a dělají z nás idioty. Ocenil bych, kdyby přečetli citát z bible a přidali k němu nějaký svůj civilní komentář. V bibli se dá najít hodně užitečného.

Desatero má platnost dodnes, co říkáte?

Desatero je velmi užitečné. Přináší nejen lidská práva, ale především povinnosti, na které zapomínáme. Souhlasím dokonce i s prvním přikázáním: V jednoho Boha věřit budeš. Stvořitel je jen jeden, i když má v jiných náboženstvích spoustu podob.

Bavili jsme se o Boží autoritě, zpochybňoval jste i autoritu prezidenta Václava Havla. Třeba dílem Václavka a Dášenska. Nebo v písničkách Aktualu.

Václavka a Dášenska je legrace. Myslel jsem ji spíš jako poklonu než urážku. Paní Veškrnová se proti tomu velmi ostře ohradila, ale Havel se o tom přede mnou nikdy nezmněl. Jitka Vodňanská, se kterou za totality chodil, nám věnovala svoji knížku Voda, která hoří, v níž uveřejňuje Havlovy dopisy, z nichž je zřejmé, že byl velký sobec. Přestože jsem ho neměl zvlášť rád, myslel jsem si o něm, že je lepší, než se z dopisů ukázalo.

Proč jste ho neměl rád?

Asi jsem se vyjádřil nepřesně. Nezajímal mě. Nelíbily se mi jeho divadelní hry. Na Zábradlí jsem se byl podívat na premiéru Zahradní slavnosti a v paměti mi utkvěly jen dvě věci: že Libíček, který hrál hlavní roli, měl v ruce dva umělé ptáky, mlátil jimi o sebe a říkal, že tluče špačky, a já si říkal: „Netlučeš špačky, ale se špačky.“ Naopak se mi líbilo, jak udělal při své figurce na tom malém jevišti salto. Dodnes to vidím. Jediná věta z té hry mi neutkvěla v hlavě. Jen tyhle hlouposti. Proto to říkám. Havel mi byl vlastně lhostejný. Nepatřil do mého světa.

Obdivoval jste z umělecké branže vůbec někoho?

Chovám obdiv možná k polovině umělců, které znám. Z výtvarníků třeba ke Zdeňku Pešánkovi, což byl podle mě jeden z největších tvůrců, který ale neměl šanci se stát slavným, protože jeho díla jsou tak křehká, že se téměř nedají vystavovat. A už vůbec ne někam posílat. Ze spisovatelů jsem měl rád i Nezvala, který sice zaprodal duši, ale byl geniální literát. Měl obrovskou invenci. Kritik Jindřich Chaloupecký o něm říkal: „Za pár minut přestanete vnímat jeho tloušťku, divnej ksicht a vidíte jenom nádhernýho člověka.“ Měl v sobě charisma a byl neobyčejně nadaný. Tyhle lidi mi nevadí.

Otřeli jsme se o výtvarné umění. Jak hodnotíte Jiřího Fajtu, svého nástupce ve vedení Národní galerie?

Když jsem do Národní galerie nastoupil, dělal tam vedoucího Sbírkovýho starého umění. Lidi, kteří tam ředitelovali přede mnou, nechali rozparcelovat ekonomické oddělení, takže pětadvacet lidí z různých sbírek disponovalo podpisovým právem. Ustanovil jsem jediné ekonomické oddělení pro celou Národní galerii. Ze třiceti kont jsem udělal dvě – jedno pro české koruny a druhé valutové – a podpisové právo jsem měl jen já a můj ekonomický náměstek. Tím jsme získali přehled o penězích. A Fajt odešel, protože jeho oddělení hospodařilo absolutně nejhůř. Uspořádal třeba výstavu děl Mistra Theodorika a nechal k ní

vytisknout, pokud vím, deset tisíc katalogů, z čehož si prý čtyři tisíce vzal pro vlastní potřebu. Dodnes leží zbytek výtisků v Národní galerii.

Marie: Já nechci, abys mluvil o Fajtovi. Víš, jaké s ním máme zkušenosti.

Milan: Řeknu tedy jen to, že je podle mého názoru naprosto nevhodný do čela jakékoli instituce.

Měl by dostat profesuru?

Neumím posoudit, jestli na to má dostatečné profesní schopnosti, ale já bych ho ke studentům nepustil z morálních důvodů.

Myslel jsem to tak, že profesuru navrhnou akademičtí kolegové a prezident by měl jejich názor akceptovat.

Podle mě to není tak úplně pravda. Když má někdo něco podepsat, musí být přesvědčen o tom, že má jeho podpis nějakou validitu. Anebo ať to právo prezidentovi vezmou a profesory jmenuje rektor univerzity, jako je to na Západě.

Dovedete si sám sebe představit na Hradě?

O Hradě jsem si zakázal přemýšlet. Ani nevím, jestli bych byl dobrý prezident, protože jsem příliš emocionální. Určitě bych se nechtěl nechat zatáhnout do machinací, do nichž je každý politik, ať se mu to líbí, nebo ne, trochu zavlečen. A co se týká Zemana, podle mě je psychicky labilní a jeho okolí ho manipulativně ovládá.

Přijde mi, že rád provokujete.

To není provokování. Jen chci říkat to, co si myslím, a nepředstírat. Musel by být opravdu vážný důvod – třeba že bych tím ohrozil něčí život –, abych zamlčel pravdu. Moje matka říkala, že už jsem se s touhle „duševní chorobou“ patrně narodil – že říkat věci natvrdo je správné.

Možná že svoje „klukoviny“ provádíte i proto, že máte dodnes dětskou duši. Sbíráte hračky, roboty, toužíte po hrdinství...

Tím, že nejsou války, což je pochopitelně dobře, po něm lidé přirozeně touží. Hrdinství nelze ničím nahradit.

Nedá se projevovat i jinak než ve válce?

Samozřejmě že dá. V životě můžeme podstoupit spoustu hrdinství, ale takové, jaké většinou není vidět, což lidi neláká.

A jedna otázka na závěr: Jste dobrý malíř?

Kdybych si měl položit otázku, jestli moje obrazy odpovídají tomu, co si pod pojmem obraz představuju, jsem přesvědčen, že ano. Ale člověk by měl chtít být pořád lepší. Už jsem si zvykl na ignoranci části kulturní obce, která je asi oboustranná. Říkám si, že až mě společnost bude bezvýhradně akceptovat, bude to znamenat, že jsem k ničemu. (smích).